

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 331.556.4:316.485.26(477.6)

А. А. ГОЦЬ

ПРОБЛЕМНІ ПОЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТА ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ З ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ (ЗГІДНО З РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

У статті подано результати соціологічних досліджень щодо особливостей зовнішньої та внутрішньої міграції українців з окупованої території. Підкреслено, що міграція населення (як внутрішня, так і зовнішня) має вимушений характер, який спричинив воєнний конфлікт 2014 р. Встановлено, що міграція має довготривалий характер. Розкрито суб'єктивні причини вибору географічного простору для переміщення. Основними проблемами мігрантів виявлено такі, як: пошук житла, працевлаштування, проблема адаптації та втрати соціального капіталу тощо.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, мігрант, зовнішній мігрант, Донбас.

Воєнний конфлікт, який розпочався у 2014 р. в Україні, змінив життя українців на «до» та «після» й спричинив зростання географічних переміщень у соціальному просторі. Жителі окупованої території змушені шукати нові місця для проживання, змінювати укладений спосіб життя та адаптуватися до інших соціально-економічних умов.

Проблема міграційних переміщень не нова, вона сягає корінням у далеке минуле. Так, наприклад, у ХІХ ст. Е. Равенштайном були сформульовані «Закони міграції населення», згідно з якими міграцію населення можна пояснити дією чинників «притягання-виштовхування»: несприятливі умови на одній території (безробіття, надмірні податки, жорстке законодавство тощо), які «виштовхують» людей із місця проживання, та сприятливі умови на інших територіях, які «притягують» їх до переселення в ці місцевості. З погляду походження мігранта дослідник виділив зовнішні (притягання) і внутрішні (виштовхування) фактори, які зумовлюють переселення [8]. На думку Е. Равенштайна та згідно з виведеними ним законами, основною причиною міграції є кращі економічні умови в іншій місцевості порівняно з Батьківщиною мігранта [5].

Тобто міграційні рухи населення є певним індикатором соціального самопочуття громадян у своїй країні. Політична чи економічна нестабільність призводить до мобільності населення як усередині країни (внутрішня міграція), так і поза її межами (зовнішня міграція).

Враховуючи кількісні показники мігрантів сьогодні, зауважимо, що це суттєво змінює структуру українського соціуму й масштаби цього явища, тому дослідження цієї проблеми набуває неабиякої актуальності для сучасної соціології.

Метою статті є визначення проблем зовнішніх та внутрішніх мігрантів в умовах війни на Сході країни.

Інформаційною основою статті стало два дослідження: 1) якісне соціологічне дослідження – глибинні інтерв'ю (пілотаже), проведені на підконтрольній українській владі території (м. Старобільськ) у серпні – вересні 2018 р. ($n = 10$); 2) кількісне – метод анкетування ($n = 60$). У вересні – жовтні 2018 р. нами було проведено опитування серед громадян України, які працюють на території Російської Федерації. Це, жителі східної частини України (Донецька та Луганська області), яка сьогодні є окупованою територією. Метод відбору респондентів – сніговий ком.

Розглядають проблему війни такі вчені: Б. Александер, М. Бонд, М. Калдор. Питання війни на Донбасі аналізують у своїх працях І. Кононов, І. Руценко, М. Требін, С. Хобта.

Міграція, міграційні рухи в різні часи були предметом дослідження таких учених, як: Ф. Знанецький, Д. Коулмен, Дж. Мінсер, Е. Плетньов, Е. Равенштейн, У. Томас, О. Хандлін, П. Штомпка, Я. Щепанський та ін.

На особливу увагу заслуговує концепція просторової самоорганізації населення І. Прибиткової. Також серед сучасних дослідників варті уваги праці Е. Лібанової, А. Лобанової, І. Майданік, О. Малиновської, В. Онищука, В. Полторака та ін.

Міграція населення – це переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди чи на більш або менш тривалий час [2, с. 54].

Однією з основних ознак міграції є перетинання адміністративного кордону, території (країни, області, населеного пункту тощо). На цих засадах виділяють, перш за все, зовнішню міграцію (еміграцію та імміграцію) та внутрішню міграцію.

Зовнішня міграція населення пов'язана з перетинанням державного кордону й дістала назву міжнародної (міждержавної) міграції населення.

Внутрішня міграція є часткою міжпоселенських переміщень населення в країні. Внутрішня міграція, тобто переміщення в кордонах окремих держав, не менш важлива для економічного й соціального розвитку, ніж міждержавна. Вона не впливає на чисельність і склад населення країни в цілому, проте спричиняє зміни в його розміщенні, статево-віковій структурі мешканців окремих регіонів, є наслідком і важливим чинником регіональних відмінностей, безпосередньо пов'язана з процесами індустріалізації та урбанізації, депопуляції села. Внутрішні трудові мігранти за місцем фактичного проживання та роботи зазвичай не зареєстровані, тому статично не обліковуються. Для оцінювання їхньої

чисельності використовують непрямі методи з урахуванням даних щодо зайнятості, сплати податків, споживання продуктів харчування тощо [9].

Зокрема, С. Колінсон виокремлює чотири види міжнародних міграцій: 1) міграції економічні добровільні (трудові мігранти); 2) міграції політичні добровільні (наприклад, міграція євреїв до Ізраїлю); 3) міграції політичні вимушені (потoki класичних «біженців»); 4) міграції економічні вимушені (біженці з місць екологічних та інших видів катастроф) [13].

При вивченні вимушених та примусових міграцій В. Колпаков пропонує застосовувати таку схему диференціації переміщень людей, як: втеча від злиднів і незайнятості (мігранти виживання); міграція з метою підвищення заробітку та покращення рівня життя (мігранти пошуку можливостей); намагання уникнути переслідування, конфлікту або війни (мігранти переслідування); втеча від надзвичайних ситуацій або техногенних катастроф [6]. Останнє стосується жителів окупованої території Донбасу, які почали нове життя, тікаючи від боєвих дій.

Таким чином, у сучасній Україні спостерігається нова ситуація, зумовлена соціально-політичною та економічною кризами, її наслідок – нова поляризація міграційного простору нашої країни. Перед мігрантами, які були вимушені здійснити переміщення, постав цілий ряд питань та проблем.

Причини вибору географічного вектора переселення осіб. Якщо порівняти мотиви вибору переміщення, то для внутрішніх мігрантів важливою була наявність у місті «провідника» в особі родичів чи друзів, що на перший час вирішило питання із житлом та адаптацією. Також багато з респондентів мігрували разом з підприємством, у якому раніше працювали.

Опитування зовнішніх мігрантів у РФ засвідчило, що вибір на користь цієї країни зроблено, враховуючи сусідство країн, що дає можливість відвідувати родичів і працювати нелегально, перетинаючи раз у 90 днів кордон; наявність родичів, друзів на території РФ; знання мови, що полегшує адаптацію та працевлаштування; вищі заробітні плати.

Бажання повернутися додому. Результати дослідження свідчать, що значна чисельність опитаних не бажають переїжджати до рідного місця навіть після повернення території Україні.

Це пов'язано з тривалістю воєнного конфлікту, респонденти зазначають, що *«ще два роки тому залюбки б повернулися відразу ж, а сьогодні вже асимілювалися на іншій території»* (Аріна, 33, викладач).

Щодо внутрішньої міграції, то її суб'єктами є внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО). Аналіз первинних та вторинних даних соціологічних досліджень дає підстави умовно поділити ВПО на такі групи: 1) охочі переїхати додому після повернення окупованої території Україні; 2) ті, хто вже має думки про повернення до домівок, незважаючи на окупацію; 3) ті, хто має намір залишитися в місці переселення (уже придбали житло, одружились (вийшли заміж), знайшли цікаву роботу тощо); 4) охочі змінити

місце тимчасового перебування, але не повертатися; 5) ті, хто не визначилися, таких небагато, проте вони є.

За результатами проведеного емпіричного дослідження встановлено, що детермінантами працевлаштування за кордоном стали воєнні дії на території України (це стосується переважно тих респондентів, котрі раніше не замислювалися про життя за межами свого населеного пункту) і як наслідок такі причини, як нестабільність та невпевненість у «завтрашньому дні», через це великий відсоток респондентів визнали, що бажають залишитися жити в РФ, проте, виходячи з відкритих питань, робимо висновок, що в людей немає великого бажання проживати в РФ, їм просто нікуди повертатися, вони не хочуть жити в так званих «ЛНР» та «ДНР». Деякі уточнюють, що повернуться, коли завершиться окупація Донбасу, а 65% опитаних бажають залишитися в Росії, бо знайшли чи роботу, чи коханих серед місцевих, чи отримують громадянство. Зауважимо, що раніше між Україною та Російською Федерацією переважала маятникова й тимчасова трудова міграція, а сьогодні, в умовах війни, часто зустрічаються довгострокові міграції.

Оточення «прийняття-відчуження». Люди ставляться один до одного залежно від того, як вони один одного уявляють. Так, Ч. Кулі пише: «Суспільство як таке – це зв'язок між особистими уявленнями» [7]. Важливо розуміти суть цієї проблеми, адже, з одного боку, «ми», «вони», «свої», «чужі» звучить ніби банально, але водночас складно, бо ідентифікуєш себе з тією чи іншою групою людей (сім'я, клас, академічна група, етнос, нація) лише тоді, коли усвідомлюєш, що поряд є і «інші», «чужі», не такі як «ми».

Неабиякий вплив на наше уявлення про інших мають стереотипи, навішування «ярликів». Так склалося, що після 2014 р. «переселенець» в Україні викликав неоднозначні реакції. У різних регіонах України, за даними соціологічних досліджень [1; 3; 4; 11], простежувалися дискримінаційні прояви, навішування ярликів на громадян України, які виїхали з окупованої території. Особливо гостро це питання стояло на початку воєнних дій та виявлялося в питанні оренди житла, працевлаштуванні.

Щодо дискримінаційного ставлення до ВПО чи членів їх родини на новому місці проживання в прифронтовому місті, то загалом переселенці Старобільська на собі не відчують такого. Багато в чому це пов'язано з близькістю розташування до окупованої території, родинними зв'язками тощо. Одна з респондентом зауважила, що не відчуває на собі притиснення з боку громади тут, проте, коли в 2014 р. опинилася в м. Києві, то такі прояви були як з боку місцевих, так і з боку роботодавців, ріелторів. Наприклад, вона говорить: «...ми не могли знайти квартиру, бо ріелтори відразу питали прописку та коли чули – м. Луганськ, просто клали трубку...» (Аріна, 33, викладач). Інша респондента визнала: «...на роботі можна бу-

ло чути такі фрази: «О, з Донецька наїхали, бандити, хамло...» (Ірина, 31, бухгалтер), тобто вішалися ярлики.

Наведемо для порівняння результати дослідження ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» «Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні» [11], яке серед інших аспектів спрямоване на виявлення фактів дискримінації ВПО в громадах, які приймають. Отримані дані свідчать, що ВПО найчастіше стикалися з упередженим ставленням до себе при пошуку роботи, додаткового заробітку (10,5% – постійно, 22% – інколи стикались із цим); вирішенні житлових проблем (пошук/оренда житла) (6,7% – постійно, 23,3% – інколи стикались із цим); оформленні соціальних виплат, субсидій (2,7% – постійно, 19% – інколи стикались фз цим). З'ясувалось, що найактивніша група – голови домогосподарств – найчастіше повідомляли про те, що постійно стикалися з певним упередженим ставленням до себе при трудових відносинах (при пошуку роботи – 14,2%, тоді як лише 3,1% жінок старше 60 років постійно стикались із цим; їм частіше пропонували меншу оплату праці – 9,1% вказали на це, і тільки 1,5% чоловіків похилого віку) і пошуку житла (8,1%, і лише 3% чоловіків старше 60 років). При отриманні пенсії частіше відчували упереджене ставлення чоловіки похилого віку (3%, в середньому по цільовій аудиторії – 1,3%) [1; 11].

Зовнішні мігранти не відчують на собі негативного ставлення з боку місцевої громади, зазначають, що мають друзів місцевих, які допомагають у скрутну хвилину. Багато хто вказав, що до них ставляться так, як і до інших. «В міграційній службі можна відчувати скептичне ставлення, але серед звичайного населення – ні. В 2014 р. всі співчували та хотіли почути, що відбувається в наших рідних містах, зараз уже не так гостро...» (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей на питання «Як Ви відчуваєте, як до Вас ставляться місцеві мешканці?»

Відповіді респондентів	% від опитаних
Дружелюбно, завжди хочуть допомогти	8,3
Нормально, серед місцевих багато моїх друзів	23,3
Нормально, так, як і до інших	35,0
По-різному, інколи відчуваю презирство	15,0
Украй негативно	6,7
Інше	11,7
Усього	100,0

Працевлаштування. Дозволяє концептуалізувати працевлаштування українських трудових мігрантів за кордоном теорія міграційних мереж Д. Массея. Найбільш прийнятним і відповідно поширеним способом пошуку роботи за кордоном українськими трудовими мігрантами є звернення до наявної міграційної мережі (працевлаштування здійснюється за допомо-

гою друзів, родичів чи знайомих, які володіють належною інформацією або аналогічним досвідом) [10]. За даними обстеження, 78% трудових мігрантів скористалися саме цим способом пошуку роботи на зарубіжних ринках праці.

Досліджуючи особливості розгортання міграційних процесів на мікрорівні, Д. Массей доходить висновку, що міждержавний рух населення багато в чому визначається існуванням своєрідних спільнот мігрантів (міграційних мереж), які поєднують нинішніх, колишніх і потенційних мігрантів як у країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах [10, с. 165]. Такі мережі виступають своєрідним соціальним капіталом, що надає змогу суттєво знизити витрати й ризики, пов'язані зі зміною місця роботи та постійного проживання.

Негативний бік працевлаштування за кордоном респонденти вбачають у тому, що рідних та близьких людей не можуть відвідувати часто, тому доводиться знаходити нових знайомих, що часто дуже важко через напружений графік роботи та особливості життя у великих містах. Зауважимо, що на самотність як психологічну сторону міграції вказують респонденти від 30 років, тоді як особи молодшого віку говорять про можливість дозвілля, більш широкий «шлюбний ринок» тощо.

Також респонденти зазначають, що змінити роботу або житло вкрай важко, працюючи за кордоном, змінюючи роботу, деякий час немає коштів на сплату доволі дорогого житла, а змінюючи житло, потрібно заощадити багато грошей, бо ріелтори та сплата за два місяці. Тому часто мігранти, навіть не задоволені тим чи іншим, не поспішають змінювати щось через матеріальні складнощі. Це стосується постійних мігрантів, а тимчасові зазвичай проживають на місцях своєї роботи або в гуртожитках, виконавши роботу їдуть додому та повертаються знову, маючи вже місце працевлаштування та житло.

Респондентам – зовнішнім мігрантам було поставлено відкрите запитання: «З якими труднощами Ви зіткнулися в РФ?». Вони назвали проблеми, пов'язані з отриманням громадянства або інших документів. Знайти роботу, де буде відповідність умов праці та заробітку, без громадянства важко. Наші респонденти стикалися з величезними чергами у Федеральних міграційних службах, той, хто хотів оформити хоча б якісь документи в Москві, часто отримував відмови, що спонукало їздити в найближчі менші міста та намагатися там зробити це. Отримання документів – це немаленькі грошові витрати, що теж у 2014–2015 рр дозволити могли не всі. Респонденти вказують, що навіть продавцем у ТЦ, де в основному сільові бутики, працевлаштуватися зі статусом «РВП» нереально, ніхто не хоче співпрацювати з міграційними службами, це зайвий клопіт. «Зачароване коло: на роботу не беруть без документів – не дають документи без довідки про працевлаштування», е– зазначає респондент з Московської області. Інші, навпаки, вказують на те, що такі професії, як офіціант, бориста, продавець

у невеликих магазинах, будівельник, доступні для нелегального мігранта, навіть віддають перевагу тим, хто готовий працювати неофіційно.

Зміна оточення: міського на сільське (у випадку ВПО). Це те, що відзначали респонденти першочергово. Важко адаптуватися до умов периферійного міста: *«коли приїхали, було важко... немає транспорту в місті, окрім таксі... кав'ярні такі, як у селі, кінотеатру немає, дитині немає куди піти... сьогодні місто оживає, з'явилися розвивальні центри для дітей, якісь магазини більш сучасного зразка тощо...»* (Аріна, 33, викладач).

Також усі респонденти вказали на проблему втрати соціального капіталу, тобто тих людей, які супроводжували їх певний час життя, в якийсь момент їх не стало. Це психологічно важко, особливо після 30 років, намагатися знайти близьких за духом людей. Проте, як зазначають респонденти, завдяки продуктам глобалізації зв'язки не втрачаються, є можливість підтримувати одне одного по відеозв'язку тощо.

Травми. Було поставлене питання про травми, з якими зіткнулися мігранти. Серед основних респонденти назвали такі, як загроза власному життю та життю дітей, сумбурний неспланований переїзд до іншого міста (із речей були тільки сезонні та документа), життя в підвалах: *«Було дуже страшно, сиділи з маленькою дитиною в підвалі, заздалегідь не виїхали, думали це тимчасово... та й куди було їхати... потім, коли поряд було зруйновано дім, дуже поряд... вирішили їхати... важко було... як згадаю той стан..., моторошно..., за дітей страшно було..., потім за батьків, які там залишилися..., через те жодного разу не їздила туди...»* (Оля, 31, державний службовець).

Результати інтерв'ю свідчать про наявність психологічних травм у багатьох переміщених осіб. Досвід військового конфлікту, загрози життю, вимушеного переселення, втрати майна є важким і травматичним, лишає значний психологічний відбиток і може позначатися на процесі адаптації на новому місці.

Виходячи з теорії П. Штомпки, ми дійшли висновку, що переміщені особи, які перебувають на підконтрольній Україні території, та жителі окупованих територій відчують себе розгубленими й пригніченими, у стані повної невизначеності та нестабільності, без упевненості в завтрашньому дні. Загалом усі групи людей, які перемістилися і які залишалися в зоні АТО, глибоко пережили культурну та колективну травми, але вони мають змогу адаптуватися до нових умов існування, і ця адаптація залежить від підтримки держави, громад, що приймають, та політичної спроможності влади подолати кризу на Сході України. Ці ж чинники визначатимуть, чи зможуть внутрішньо переміщені особи подолати травму, або, навпаки, почнеться новий цикл травматичної послідовності [12].

Висновки. Головною особливістю вимушеної зовнішньої та внутрішньої міграції є її невизначений термін. Тому важливими завданнями для влади та громадського сектору є визначення бажаних індивідуальних стра-

тегій подальшого життєвого шляху ВПО, а також розробка соціально-економічної політики, спрямованої на адаптацію, інтеграцію та соціальне залучення цієї групи в громадах, що приймають. Потрібно зауважити, що інтеграція в новий соціальний простір є головною проблемою ВПО та зовнішніх мігрантів. Це й відрізняє переміщених осіб від інших соціальних груп у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Балакірева О. М. Спектр проблем вимушених переселенців: швидка оцінка ситуації та потреб. *Український інститут соціальних досліджень*. URL: <http://www.-uisr.org.ua/news/36/83.html> (дата звернення: 16.12.2018).
2. Демографический энциклопедический словарь / гл. ред. Д. И. Валентей. Москва: Сов. энцикл., 1985. 608 с.
3. Дослідження «ВПО та приймаюча громада» проведене Європейською дослідницькою асоціацією (ERA) для проекту Українська ініціатива з підвищення впевненості (UCBI). URL: <https://cloud.mail.ru/public/3mSh/81srznM6k> (дата звернення: 16.12.2018).
4. Дослідження «Соціальний капітал внутрішньо переміщених осіб та способи його зміцнення» / Інститут економіки та прогнозування НАН України. URL: <http://ief.org.ua> (дата звернення: 16.12.2018).
5. Ковалик І. І. Фактори впливу на міжнародну міграцію робочої сили. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/viewFile/4717/4833> (дата звернення: 16.12.2018).
6. Колпаков В. К. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії: монографія. Київ; Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. 372 с.
7. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія. Курс лекцій : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 1: Соціальність та її форми. 576 с.
8. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 2 (27). С. 26–34.
9. Малиновська О. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз. URL: http://www.niss.gov.ua/-content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf (дата звернення: 16.12.2018).
10. Массей Д. Синтетическая теория международной миграции : пер. с англ. *Мир в зеркале международной миграции: Научная серия: международная миграция населения: Россия и современный мир* / гл. ред. В. А. Ионцев. Москва, 2002. Вып. 10. С. 161–174.
11. Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності / ГО «Соціальний моніторинг» Ін-ту соціальних досліджень ім. Яременка, 2014. URL: <http://www.uisr.org.ua/-img/upload/files/Settlers%20and%20volunteering.pdf> (дата звернення: 16.12.2018).
12. Штомпка П. Культурная травма в посткоммунистическом обществе. *Социологические исследования*. 2001. № 2. С. 23–38.
13. Collinson S. Europe and International Migration. London; New York: Pinter Publishers, 1994. 210 p.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2019.

Гоц А. А. Проблемные поля внешней и внутренней миграции украинцев с оккупированной территории (согласно результатам социологического опроса)

В статье представлены результаты социологических исследований относительно особенностей внешней и внутренней миграции украинцев с оккупированной территории. Подчеркивается, что миграция населения (как внутренняя, так и внешняя)

имеет вынужденных характер, который вызвал военный конфликт 2014 г. Установлено, что миграция имеет долговременный характер. Раскрыты причины выбора именно этого географического пространства для перемещения. Основными проблемами мигрантов выявлены такие, как: поиск жилья, трудоустройство, проблема адаптации и потери социального капитала и др.

Ключевые слова: внутренне перемещенные лица, мигрант, внешний мигрант, Донбасс.

Hots A. Problem Field of External and Internal Migration Ukrainians From the Built Territory (in Accordance With Sociological Research Results)

The article presents the results of sociological research (qualitative and quantitative) on the identification of problems and features of the external and internal migration of Ukrainians from the occupied territory. It is emphasized that the migration of the population, both internal and external, has a forced character, which caused a military conflict in Ukraine (2014 – present time).

In modern Ukraine there is a new situation due to socio-political, and as a consequence of economic crises, its consequence is a new polarization of the migration space of our country. Prior to the migrants who were forced to move, a number of issues and problems arose.

It has been established that migration has a long-term character. Respondents indicate that they have already been assimilated to other cities for a long time and are unlikely to return to their hometown after the return of territory to the Ukrainian authorities.

The main problems of migrants were such as finding a home, employment, the problem of adaptation and loss of social capital, etc.

According to the results of the empirical study, it was found that the determinants of employment abroad were: military actions on the territory of Ukraine (this applies mostly to those respondents who had not previously thought about life outside their settlement) and as a result of the following reasons, this instability and insecurity in «tomorrow days»; the opportunity to marry or marry; the prospect of getting more money for the same work as in Ukraine. For internally displaced persons, the causes of migration are the same as those related to military actions in the Luhansk and Donetsk regions.

Referring to the theory of migratory networks, D. Massey, we show that for employment of Ukrainian labor migrants, the most appropriate and, accordingly, common way of finding a job for Ukrainian migrant workers is the appeal to the existing migration network. According to the survey, 78% of migrant workers used this way to find work in foreign labor markets.

The reason for choosing the inhabitants of the occupied territory was for the Russian Federation for external migration was the knowledge of the language of the recipient country and the proximity of cultures. In general, respondents indicate a positive migration effect. The negative side that the respondents are most concerned about is the problem of obtaining official documents.

The process of adaptation of our respondents in general was good, but the trauma that was caused left a long mark in the minds of the inhabitants of occupied Ukraine.

Based on the theory of Stompka, it came to the conclusion that internally displaced persons located in a controlled Ukrainian territory, and inhabitants of the occupied territories feel confused and oppressed, in a state of complete uncertainty and instability, without confidence in the future. In general, all groups of people displaced and staying in the ATO area have undergone profound cultural and collective trauma, but they are able to adapt to new conditions of existence, and this adaptation depends on the support of the state, host communities and the political power of the authorities to overcome the crisis in the East Of

Ukraine. The same factors will determine whether internally displaced persons will be able to overcome the injury or, conversely, a new cycle of traumatic sequence will begin.

Generally analyzed data of primary and secondary data of sociological research give grounds for the conditional division of internally displaced people into the following groups: 1) willing to return home (or to settlements close to their native); 2) those who intend to stay in the place of resettlement; 3) wishing to change the place of temporary stay, but not to return; 4) those who fluctuate / not determined.

The main feature of forced migration is its indefinite term. Therefore, important tasks for the authorities and the public sector are the definition of the desired individual strategies for the further life of migrants, as well as the development of socio-economic policies aimed at adapting, integrating and socially involving this group in host communities.

Key words: *internally displaced persons, migrant, external migrant, Donbass.*